

НАЦИОНАЛНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ

„ОСТРОВИ НА НЕБЛАЖЕНИТЕ.

НЕКОНВЕНЦИОНАЛНАТА БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

ОТ ПЕРИОДА 1944 – 1989 Г.“ – СОФИЯ

Антон Николов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България

E-mail: anton98nv@gmail.com

NATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ISLANDS OF THE UNBLESSED.

UNCONVENTIONAL BULGARIAN LITERATURE FROM THE PERIOD 1944 – 1989 –

SOFIA

Anton Nikolov

Sofia University St. Kliment Ohridski, Bulgaria

На 10 и 11 март 2023 г. в Нова конферентна зала на СУ „Св. Климент Охридски“ се проведе научна конференция „Острови на неблажените. Неконвенционалната българска литература от периода 1944 – 1989 г.“. Тя се осъществи като част от проекта на Института за литература при Българската академия на науките „Острови на неблажените. История на неконвенционалната българска литература от 1944 до 1989 г. в нейния социокултурен контекст“ финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието и науката.

В рамките на двата дена бяха представени 24 научни доклада. Сред представящите имаше както установени авторитети в литературознанието, така и млади учени. Програмата се реализира в по три заседания на ден, като всяко заседание беше последвано от дискусия върху докладите, а след това и кратка почивка за кафе.

Конференцията беше открита от Елка Димитрова, която разказа за проекта „Острови на неблажените“, представи работещия по него екип, а след това разведе виртуално публиката из [сайта на самия проект](#), където бяха представени отделните раздели – „Научни изследвания“, „Архиви“, „Научни форуми“, „Медийни изяви“, „Новини“, „Видеолекции“, „История науки неблажените“. Тя изтъкна и основната цел

на проекта и на конференцията към него – да се изследва неконвенционалното в българската литература от периода 1944 – 1989 г. като невписване в ограниченията на социалистически реалистичната литература и идеологията от този период, а след представянето продължи като модератор на първото заседание.

Първият доклад на тема: „Алтернативна литература. Второ приближение“ прочете Николай Аретов, който представи теоретично осмисляне на литературата като разделена на кръгове формиращи около канона като център. Самите кръгове се оказват с пропускливи граници и литературата, която е била считана някога за неконвенционална (следователно по-далеч от центъра), може или да премине по-близо до канона, или да се отдалечи от него. За пропускливите и нестабилни граници и съответно за менливостта на това, което разбираме под неконвенционална литература, свидетелства и фактът, че някои автори, като Захари Стоянов и „Записки по българските въстания“, може да не са били припознавани като писатели на литература, а в последствие да се окажат част от канона. Границите между неконвенционалната и конвенционална литература, както и между литературата и нелитературата изобщо, се оказват условни. Вторият доклад на тема: „Модуси на алтернативното присъствие и участие в българската поезия от 60-те – 80-те години на 20. век“ прочете Михаил Неделчев, който изхожда от предишни свои наблюдения и направи обзор на играта между център и периферия през 1944 – 1989 г. Следваща беше Мариета Гиргинова, която прочете доклад на тема „Да надхитриш Системата (Българската драма от 60-те години на 20 век)“, в който представи появата и развитието на интерес към различни от спуснатите от партията в българския театър през 60-те теми, и показва как се съживяват методи на драматургично писане от 20-те г. (например писането на синтетична драма). Тя коментира новаторството в някои от драмите на Валери Петров, Иван Пейчев, Иван Теофилов и тяхната критическа рецепция. Последва дискусия върху представените доклади, след което първото заседание завърши.

Второто заседание беше открито и модерирано от Георги Господинов, който представи доклад на тема „Поетът и системата. Бягства и убежища в късния социализъм“, в който през погледа върху живота и творчеството на Христо Фотев, Борис Христов, Иван Теофилов разгледа литературните и биографичните стратегии за самосъхранение по време на социализма. Следващият на тема: „Неблажените интелектуалци. Случаят с „Времето на героя“ на Васил Попов“ беше на Бойко Пенчев. Той показва как писането за интелектуалеца, който е основна тема в романа на Васил Попов, е всъщност един възможен начин, по който може да се пише/говори в не-черно-

бели краски за комунизма по време на социализма. Третия доклад от втората сесия изнесе Огнян Ковачев – „Несвоевременните разкази на С. Гечев“. Огнян Ковачев представи живота и делото на С. Гечев, след което се спря специфично на „Жестока благотетелка. Сборник с необикновени разкази“ и „Осъдения на сеньора“, като последното заглавие беше представено като второто проявление на ужаса (след диaboлистите) в българската литература. Следващия доклад изнесе Пламен Антов – „Стопански прагматизъм, соцеснафство и модерен симулакър“, който обърна внимание върху това как народните символи се превръщат в туристически кич след 1956, когато България започва да става постепенно част от консуматорското общество. Така онова, което идеологията е клеймила преди 1956-та, след упоменатата година вече е позволено и България се оеснафява. Докладът засегна и какви сюжети се зараждат в литературата във връзка с това оеснафяване – сюжет за изчезващото българско село, сюжет за изчезването на родното. След доклада на Антов се реализира оживена дискусия на тема „Какво е интелектуалецът?“.

Третото заседание, модерирано от Надежда Стоянова, започна с доклада на Венцеслав Шолце „Острови на изменението. Литературноисторически залози на лириката на Паруш Парушев“, който разгледа въпроса защо този поет така и не става популярен със своята не-радикално дръзка, но все пак не и официозна поезия. Засегна се и въпросът за образа на острова в творчеството на Парушев (особено книгата „Остров), анализирана беше метафизиката зад някои от пейзажните стихотворения на Парушев. Мая Горчева представи следващия доклад на тема „Експерименталното писане на Борис Априлов“. Творчеството на Априлов беше показано като неразпознаваемо за идеологическите манипулации, лишено от всякаква пропаганда. Надежда Цочева представи доклад на тема „Поезията на Орлин Дянков“, който представляваше биографичен опис на Орлин Дянков и защита на неговата принадлежност към загубеното поколение. Бяха анализирани и заиграването с лунарната и соларната символика, тъгата и бунта в стихотворенията, както и други особености на поезията му. Продължавайки с личности и текстове от света на поезията, следваща представи доклада си Надежда Стоянова – „Фигури на отчуждението на лириката на Йордан Палежев“. Разгледа се задържаната при излизането си стихосбирка „Слънчев процеп“, която така и не получава шанс да провокира, след което бе обърнато внимание и на някои от лирическите текстове на Палежев конкретно. Иван Христов представи своя доклад „Островът „Русе“ на Здравко Кисъв – от социалистическия Рай до екологичния Ад“ – засегната беше

поезията на Кьосев, особено във връзка с мотива за Русе. Докладът силно наблегна и върху темата за екологичната катастрофа в поезията на Христов.

Последна за този ден прочете своя доклад Елена Азматова – „Курорти и творчество като форма на бягство от соцрелаността“. Докладът разгледа отношенията на българските творци с курортите, като особено впечатление направи с изследването на начина, по който определени творци (писатели, поети и т.н.) са били облагодетелствани от държавата посредством безплатни почивки по скъпи курорти и/или зачислена вила. След доклада последва една финална дискусия за деня и така се закри първият ден от конференцията.

Вторият ден на конференцията, 11 март, беше открит от Мария Русева, модератор на четвъртото заседание. Първият доклад от втория ден беше на Биляна Курташева – „Завръщането на есето у нас през 60-те г.“. Освен да очертае това завръщане и постепенното популяризиране на жанра през 70-те, докладът направи и една хубава генеалогия на есето в българската литература, проследявайки зараждането му от 20-те и 30-те. Следващият доклад представи Елка Трайкова – „Неконвенционалните български критици от 50-те и 60-те години на 20 в.“, която очерта някои от особеностите на литературната критика след 1944 г., като показва, че може да се говори за неконвенционални жестове в българската критика, но не и за последователно защитени позиции. На фокус попаднаха някои от известните литературни дискусии през социалистическия период и лица като Т. Жечев, К. Коюмджиев, З. Попов. Мария Русева представи свой доклад на тема „Неудобният остров. Книгата „За Япония като за Япония“ (1984) на Марко Семов“, в който проследи зародилия се през 1970-те г. интерес към Япония, отразил се в редица пътеписи от периода. На преден план обаче излезе рецепцията в България на пътеписа на Марко Семов, който е бил много популярно четиво, но и същевременно негативно оценен от критиците по политически причини. Михаела Илиева представи доклад на тема „Джордано Бруно. Светлини от кладата“ (1966) на философа Слави Боянов – исторически роман или литературен вариант на конфискувания от ДС ръкопис „Защита на човешката личност“ (1955)“. Докладът представи малко познато произведение и автор и предизвика особено любопитството на аудиторията. Историческият роман на Слави Боянов, получил негативни отзиви от критици като Б. Ничев и Т. Жечев, беше показан като силно философски текст, който осъществява скрита критика към марксизма и политическата омраза, заместила религиозната такава, по време на социализма. Последва дискусия.

Петото заседание се модерира от Антон Николов. Румяна Л. Станчева представи доклад на тема „Един остров. Преводите на модерното и класическата френска поезия от Лъчезар Станчев“. Антон Николов прочете доклад на тема „Визии за бъдещето на човека във фантастичната проза на Агоп Мелконян“, анализиращ някои от фантастичните произведения на писателя, в които бъдещето развитие на човека е водеща тема. Петър Канев изнесе доклад на тема „Неафиширания сюрреализъм: сравнителен анализ на творчеството на Виктор Пасков и на Димитър Воев“, който очерта как сюрреализмът не е могъл да бъде афиширан по време на доминацията на соцреализма и как сюрреалистичният модус може да се окаже при правилните писатели (Пасков и Воев) протест срещу лицемерието. Последният доклад за заседанието беше на Александра Александрова: „Димитър Воев и жаждата за дистанция“. В него авторът беше представен като образец на поетическия ъндърграунд без еквивалент.

Последва оживена дискусия, след което започна финалното заседание за конференцията. Модератор отново беше Мария Русева. Доклад на тема „Чайки далеч от брега“ – от тихата репресия на тоталитаризма до световната литература през 21. век“ прочете Иван Иванов. Докладът очерта не само историята на „Чайки далеч от брега“, но и защити романа като постмодерен и световен (надхвърлящ границите на националното). Следващите представяния принадлежаха на Екатерина Калева и „Езерното момче“ ще се окаже... припознато дете“, доклад, анализиращ повестта „Езерното момче“ на Вежинов, и „Светът и човекът в мемоарната книга на Константин Константинов „Птица над пожарища“ на Даниела Конакчийска, която отдаде заслужено внимание на впечатленията на Константинов от бомбардировките над София. Последният доклад за тази конференция изнесе Катя Кузманова, която представи и своята нова книга, „Знаменити, забранени, забравени“. Нейният доклад се концентрира върху Георги Томалевски, неговия живот и философия, отношенията му с „Бялото братство“.

Конференцията беше закрыта от Елка Димитрова. За отбелязване е, че докладите се вписаха изключително добре в заявените тематични граници на конференцията, а именно неконвенционалната литература в периода 1944 – 1989 г. Самите доклади се очакват да бъдат преработени в текстове, които впоследствие да бъдат публикувани в сборник.